

פרישת שמיוני

רש"י הידיש ויקרא פרק יא פסוק א

כל הפרק הקודם קשור קשור הדוק להלכות מאכלות אסורות, הנידונות בפרק זה. למדנו בו, שגם אנשים הראויים לכהונה עלולים להגיע לכלל טעות - ולהתחייב מיתה - מהוך שהלכו שבי אחר התרגשות גשם. למך קשורה ההלכה, המתחייבת לפהגם ולמורי הוראה: כל אימת שהם קרויים לעבוד במקדש ולפסוק הלכה, עליהם לקדש עצמם גם במותר להם; עליהם להימנע מלשנות יין ושכר, המערפלים את הרוח וממראים לידי התרגשות הנפש. ועוד נאמר בסוף הפרק: קידוש החיים היוצא מן המקדש - השלמתו היא בקידוש התבואה הגשמית; ואכילת הפתנים במקום הקידוש משלימה את פשרת הקרבנות. כל זה הכין אותנו להבין, שהגשמת ייעודנו הרוחני והמוסרי - להיות "ממלכת כהנים וגוי קדוש" - תלויה לא מעט גם במזון שאנחנו אוכלים.

כבר הפסוק הפותח את הפרק הזה הוא בהתאמה עם הרעיון הזה: הוא מבטא את המשקל הרב, שהתורה מייחסת להלכות מאכלות אסורות. עצם העובדה, שהלכות אלה ניתנו גם למשה וגם לאהרן - יש בה כדי להעיד על השויות; וידבר ה' אל - משה ואל - אהרן. לא מצאנו עוד לשון כעין זו - בפרשה של מתן מצוות - אלא בהלכות היסוד של חודש ופסח (שמות יב, א ומג), וכן בהלכות טומאת געים, זבה ונדה (להלן יג, א; יד, לג; טו, א), הקרובות ביותר להלכות מאכלות אסורות. ואילו לשון הפתיחה - "וידבר ה' אל - משה ואל - אהרן לאמר אלהים" - אין מוצא בה במקום אחר. היא מורה, שהלכות אלה ניתנו למשה ולאהרן תחילה; עליהם לשים לב אליהן במיוחד - על - פי מעמדם באומה ביחס לתורה. משה הוא המוסר והמלמד תורה; ואילו אהרן הוא המהנדל לקיום מצוותיה; והגלחת פעילותם הלאומית תלויה במיוחד בהלכות אלה. שליהות משה פונה אל הרוח והדעות; ואילו שליהות אהרן פונה לנפש ולרעון; שליהות שניהם תלויה בכך, שהעם יאמור הלכות אלה. בתן יובח יסוד האומה בפעם השניה - בדרגה נעלה יותר. חודש ופסח יצרו את גופה הלאומי. פרישת משפטים הסדירה את חייה החברתיים. מפרשת תרומה ועד פרק יא של שמיוני הוקם המשכן; הוא שהעמיד את חזון התורה כמטרת שיא בקרב האומה. והן זה כל עצמו של חזון זה: העם כולו - על כל פרטיו - יהיה "ממלכת כהנים וגוי קדוש". אולם אל יהא חזון זה רק סמל המקדש; אלא יהפוך למציאות בכל פינות החיים של כל בן ובת לאומה; יהא הכלל התובה מסביב למקדש ראוי לקריאה הפונה לכל בניו ובנותיו: "קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם" (להלן יט, ב)! אך לשם כך יש צורך באנשים, שהורתם ולידתם וכל מזונם הם במיוחד לצורך המטרה הזאת; יש צורך במישטר של אנשים, שגילדו וציודו לחזון הקודש של התורה. מישטר זה הונה על - פי ה' בפרישת שמיוני, תזריע, מצורע ואחרי מות; הן הן הפרשות, המובילות לקראת "קדשים תהיו".

אברהםאל ויקרא פרק יא

למה זה התורה התורה לאכול הבמה? המפרסת פרסה ושופעת שסע ומעלת גרה ואסרה באפיל' הבתמה שאין בה התנאים האלה ומה הוא הטוב והיושר שיש בתנאים האלה שבצפורם תהיה הבמה' טהור' ובלתם תהיה טמאה?

ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק מה

כי כל מה שאסרתו התורה עלינו מן המאכלים, מזונם מגונה, ואין בכל מה שנאסר עלינו מה שיספק שאין חזק בו, רק החזיר והחלב, ואין הענין כן כי החזיר יותר לה ממה שצריך, ורב הפסלות והמזרות, ורוב מה שמאסנו התורה לרוב לפלוני ומזונו בדברים הנמאסים, וכבר ידעת הקפדת התורה על ראיות הלכותיים ואפילו בשדות במחנה כל שכן בתוך המדינה, ואילו היתה מותרת אכילת החזיר היו השוקים עם הבתים יותר מלכלבים מבית הכסא, כמו שתראה ארצות הצרפתים היום, כבר ידעת אמרם פי חזיר כצואה עוברת דמי... ודע שאלו הסימנים רוצה לאמר העלאת גרה ושטיפת פרסה בהמות, וספיר וקשקשת בדגים, אין מציאותם סבת ההתר ולא העדרם סבת האסור, ואמנם הם סימן יודע בו המין המשובח מן המין המגונה. והטוב שבבשר מה שיותר לנו לאוכלו, וזה מה שלא יספק בו רופא.

ספר הזיווג פרשת אם כסף מצוה עג

משרשי מצוה זו, לפי שהגוף כלי לגפש ובו תעשה פעולתה, והוליו לא תשלם מלאמתה לעולם, ועל כן באה כצילו ולא לרעתה, באמת כי האל לא ירע אבל ייטיב לכל, במצא כי הגוף בין ידיה כמו הצבת ביד הנפה אשר עמו יוציא כלי למעשהו, ובאמת כי בהיות הצבת חזק ומסוון לאחוז בו הכלים יעשה האומן טובים, ואם לא יהיה הצבת טוב לא יבוא לעולם הכלים מסוונים ונאים, וכמו כן בהיות בגוף שום הפסד מאי זה ענין שיהיה תבטול פעולת השכל כפי אותו הפסד, ועל כן הרחיקתנו תורתנו השלמה מכל דבר הגורם בו הפסד. ועל הדרך הזה לפי הפשט נאמר שבא לנו האיסור בתורה בכל מאכלות האסורות, ואם יש מהם שאין נודע לנו ולא להכמי הרפואה נזקן, אל תתמה עליהן, כי הרפוא הנאמן שהזהירנו בהן חכם יותר ממך ומהם, וכמה נסכל ונבהל מי שחשב שאין לדברים נזק או תועלת אלא במה שהשיג הוא

רשב"ם ויקרא פרק יא פסוק ג

ולפי פשוטו של מקרא והשבות המינים כל הבהמות והחיות והעופות והדגים ומיני ארבה ושרצים שאסר הקדוש ברוך הוא לישראל מאוסים הם, ומקלקלים ומחממים את הגוף, ולפיכך נקראו טמאים. ואף רופאים מובהקים אומרים כן, ואף בתלמוד גי'ם שאוכלים [שקצים] ורמשים חביל גפיהו:

עקידת יצחק ויקרא שער ס (פרשת שמיר)

והראוי שנדע כי לא לענין בריאות הגוף והליו נאסרו אלו המאכלות כמו שכתבו קצת, הלילה שאם כן נתמעטה מדרגת התורה האלהית מזה מהותה במדרגת חבור קטן מספרי הרפואות הקצרים בדבריהם וטעמם וזה מגובה מלבד שכבר איפשר לתקן אותם במיני טבולים או הרכות בהם יתבטל כח החיזק והוא כמו שנתבטל כח הסמים הממותים אשר מהם נעשו התרופות כלם ואם כן לא ישאר האיסור על עמדו ותעשה התורה כפליטה

אברהםאל ויקרא פרק יא

איסור המאכלים שאסרה התורה כבר תשובו רבים מהמפרשים שהוא מפני בריאות הגוף ורפואתו להיות המאכלים הרעים ההם מולידים ליחות רעות זהו דעת הרמב"ן בפסוק ואלה תשקצו מן העוף והחלילה לי מלהאמין כן לפי שאם כן היה ספר תורת האלהים במדרגת ספר קטן מספרי הרפואות הקצרים בדבריהם וטעמיהם ואין זה דרך תורת האלהים ועומק מונותיה. וגם שעינינו תרואות האומות האוכלים בשר החזיר השקן והעכבר ושאר העופות והבהמות והדגים הטמאים חיים כלם היום חזקים כראי מוצק ואין עוף ואין כושל בהם. גם כי יש בריאות אחרת שהזקם מפורסם כאפעה גחש שרף ועקרב ולא נזכרו כאן בכלל האסורות. וגם יש מהעשבים והעמחים מזיקים מאד וממותים בארסיותם כמו אליסו"ר וחולתם מזה שזכרו חכמי הרפואה ולא אסרה התורה אסילתם וכל זה ממה שזירה שלא באה התורה האלהית לרפאות את הגופות ולבקש בריאותם אלא לבקש בריאות הנפש ולרפאות תחלואיה ולכן אסרה המאכלים לפי שהיו מתעבים ומשקצים את הנפש והתורה המשמלת ומולידות במוג האנושי אטימות וקלקול התאוות בעשותם באדם רוע מזג אשר ממנו תתהוה רוח הטומא' המשמאה הדעות והמעשים ומגרש רוח הטהרה והקדושה שעליה בקש דוד (תהלים נ"א) ורוח קדשך אל תקח ממני. ואמר לב טהור בריא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי ומפני זה אמר יתברך אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תצמאו בהם כי בזה היה ענין האטימות והטומא' ולא קראם הכתוב מזיקים ולא מחליאים כי אם טמאים ותועבה להורות שהיה טעם איסורם מפאת הנפש ולא מפאת הגוף ובריאותו....

ספורנו ויקרא פרק יא פסוק ב

זאת היתה אשר תאכלו. הנה אחר שהתמצלו ישראל את עדים תרוחני שקנו במתן תורה, אשר בו היו ראויים לשרות שכונה עליהם בלתי אמצעי, כאמרו בכל המקום אשר אוכיף את שמי, אבא אליך וברכתוך (שמות כ, כא) כמו שיהיה הענין לעתיד לבא, כאמרו ונתתי משפני בתיככם, ולא תגעל נפשי אתכם (להלן כו, יא) מאס האל יתברך אחר כך מהשרות ער שמינתו בניהם כלל,

כאמרו כי לא אעלה בקרבך (שמות לג, יב - טז), והשיג משה רבינו בתפלתו (לעיל ט, כג) איזה תיקון, שתשרה השכינה בתוכם באמצעות משכן וכליו ומשרתיו ונבחי, עד שהשיגו וזכו אל ורא כבוד ה' אל כל העם ואל ירידת אש מן השמים (שם כד) ובכן ראה לתקן מזגם שיהיה מוכן לאור באור החיים הנצחיים, וזה בתקון המזונות והתולדות, ואסר את המאכלים המטמאים את הנפש במדות ובמושכלות, כאמרו ונטמתם גם (שם) וכאמרו אל תשקצו את נפשותיכם (להלן פסוק מג) וכאמרו ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, והתקדשתם והייתם קדושים (פסוקים מד - מה) סירוש נצחיים, מתדמים לבורא יתברך, כאמרו כי קדוש אני (שם).

(פרק יא פסוק מג)

ולא תטמאו בהם ונטמתם גם. כי אני ה' אלהיכם, והתקדשתם. אל תטמאו בהם באופן שתהיו טמאים ומטמאים גם, וזה יקרה באכילתם. כי אמנם בהיותי אלהיכם חפצתי שתתקדשו ותכינו עצמכם אל הקדושה:

ספר מסילת ישראל פרק יא

הנה הוא איסור המאכלות, בין בענין הטריפות עצמם, בין בענין הערובותיהן, בין בענין כשר בהלב או חלב דם וענין בישולי גוים, וענין געולי גוים, וכן נסכס וסתם יינם. כל אלה הנקרות בהם צריך קדוק גדול וצריך חיזוק, כי יש תאות הלב המתאה במאכלים הטובים וחשרון הכיס באיסורי התעורבות ופרוצא בזה. ופרייתם רבים ככל דיניהם הידועים והמבוארים בספרי הפוסקים והמקיל בהם במקום שאמרו להתמיר, אינו אלא משוהית לבששו. וכך אמרו (בספרי שמיני): לא תטמאו בהם ונטמאתם גם (ויקרא יא), אם מטמאים אתם גם, סופכם לטמא גם, והיינו, כי המאכלות האסורות מכניסים טומאה בלבם ובנפשם של אדם עד שקדושתו של המקום ברוך הוא מסולקת ומתרחקת ממנו. והוא מה - שאמרו בש"ס גב - כן (יומא לט): ונטמאתם גם, אל תיקרי ונטמאתם, אלא ונטמתם, שהעבירה מטמאת לבו של אדם, כי מסלקת ממנו הידיעה האמיתית ורוח השכל שהקדוש - ברוך - הוא נתן לחסידים, כמו שאמר הכתוב (משלי ב): כי ה' יתן חכמה, והנה הוא נשאר בהמי וחומרי משוקע בגסות העולם - הנה. והמאכלות האסורות יתירות בזה על כל האיסורין, כיוון שהם נכנסים בגופי של האדם ממש ועושים כשר מבשרו. וכדי להרדיענו שלא הבהמות הטמאות או השקצים בלבד הם הטמאים אלא גם הטריפות שבמין הכשר עצמו הם ככלל טומאה, אמר הכתוב (ויקרא יא): להבדיל בין הטמא ובין הטהור, ובא הפירוש לרבותינו ז"ל (תורת מהגים): אין צריך לומר בין חמור לפרה, למה נאמר בין הטמא ובין הטהור? בין טמא לך ובין טהור לך, בין גשחט רובו של קנה, לגשחט הציו. וכמה בין רובו להציו? מלא השערה, עד כאן לשונם. ואמרו לשרן זה בסיום מאמרו: וכמה בין רובו וכו', להראות כמה גפלא כח המצוה, שחוט השערה מבדיל בין טומאה לטהרה ממש.

והנה מי שיש לו מוח בקדקדו, והשוב איסורי המאכל כמאכלים הארסיים או כמאכל שנתערב בו איזה דבר ארסי. כי הנה אם דבר זה יארע, הוקל אדם על - עצמו לאכול ממנו אם ישאר לו בו איזה בית מיוחד, ואפילו חששא קטנה? ודאי שלא יקל. ואם יקל, לא יהיה נחשב אלא לשוטה גמור - אף איסור המאכל כבר בארנו, שהוא ארס ממש ללב ולנפש. אם - כן מי אישוא יהיה המיקל במקום חששא של איסור אם בעל שכל הוא. ועל דבר זה נאמר (משלי כג): ושמת סכין בלועיך אם בעל נפש אתה.

הרב דוד צבי הופמן

בפרישה שלפנינו אין זכר לרעיון, שעם ישראל ישמור את החוקים האלה כדי שיובדל מתוך העמים האחרים; אדרבה, כאן נאמר לחיפה, שמכיוון שה' הבדיל את עם ישראל מן העמים האחרים, הרי הוא מחויב לקיים את המצוות שניתנו לו מה' ושנאור להורות להבדיל בין הבהמות הטהורות לטמאות. כמו שהוא מחויב מתוך אותו טעם לשמור גם מצוות אחרות שניתנו לו. יש גם לשים לב לכך, כי אמנם התורה מזהירה (ויקרא יח:ג) בדברים מפורשים להיזהר ממשושים המצרים והנפגעים וממנהגיהם, אבל לא כדי להיות שונים מהם על ידי סימנים היצויים, אלא משום שמעשיהם של אותם עמים היו מתרעבים ומנהגיהם משוקצים....

עקיפות יצחק

שיחיה האדם חי הזהירות והפרישות וקבלת צול מלכות שמים בעצמם עצמו בהרבה דברים שנפשו מתאווה להם ושאר אימות מורגלות בהם, וזה משום מצוה או מניעה אלוהית – (ובמו שאמר חז"ל – כבר"ף מד:א – "לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות")

עוד"ל

יהיה כל אחד ואחד מישראל מובדל בחוקים ותורות מן האומות העובדות אליילים... ולא ילמד ממעשה האומות וידבק תמיד באלוקי אבותיו... ולא ימיר כבודו בגילולי הגוים. השעם הזה כבר נזכר בתורה (ויקרא יא:מז): "והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני". אך מלבד השעם הזה התלוי בזמנים ובמקומות (שאלו כל אנשי העולם מאמינים בא-ל יחיד ושומרים משפטים ישרים – לא הייתה ההפרשה הזאת צריכה). הגה ריבוי המצוות והחוקים הוא מועיל בכל מקום ובכל זמן לתקון המידות וזה משני הצדדים:

האחד, כי המצוות האלוהיות שאדם שומר, הן מזכירות אותו בכל שעה, את הא-ל אשר ציווה את המצוות ההן. וזכרון הא-ל וזכרון השגותיו... כל זה מתג ורסן העוצר ומונע התאוות מהתגבר על האדם, וקובע בליבו יראת האלוקים לביתו יחטא.

והבד השני הוא, כי אין תחבולה לאדם להתגבר על יצרו ולמשול ברוחו, אלא בהרגילו את עצמו לפיוש מן ההנאות ולסבול הצער והדוחק. וכמעט (איכה ג:כז): "טוב לגבר כי ישא על בעורו". והפילוסוף (Epicetitus) אמר: אם ישים האדם על ליבו שוני מילות אלה, בטוח הוא שלא יחטא... ואלו הן: "סבול ופרוש" (sastine et abstinence) – כלומר, סבול הצער ופרוש מן התענוג, והנה ריבוי המצוות והחוקים מרגיל האדם למשול ברוחו ולסבול ולפרוש.

מדרשו תדשא פרק ז

אמר ר, מנחם בן יאיר: העץ הזה שלא אבל ממנו אדם הראשון לא נקרא שמו אלא "עץ" בלבד, כשאר כל העצים. אבל משאכל ועבר על גורו של הקב"ה נקרא שמו "עץ הדעת טוב ורע" על שם סופו, כמו שמצינו דברים רבים שנקראו שמו על שם סופם. ומניין אתה אומר שלא נקרא העץ כן מתחילה? מתשובת האשה לנחשו. ראה מה השיבה אותו: "ומפרי העץ אשר בתוך הגן, אמר אלוקים לא תאכלו ממנו" ולא אמרה: עץ הדעת טוב ורע. ועוד: בשעה שאמר הקב"ה לאדם: למה אתה נחבא? מה אמר? "המן העץ אשר צויתוך לבלתי אכיל ממנו" ולא אמר: מעץ הדעת. ולמה קרא שמו "הדעת טוב ורע"? ש"ע"י אכילתה ידע אדם רעות. שעד שלא עבר על הציווי לא גזר עמל, ולא יגיעה, ולא קור, ולא חום, ולא מכאוב, ולא כל דבר רע מזיק, אבל משעבר על חוק גורו של מקום, התחילו כל הרעות נוגעות בו ונצער"ם מעשיו. ולמה ציווה אותו הקב"ה שיאכל מכל עץ הגן ומנע ממנו אחד מהם? כדי שיהא רואה אותו תמיד, וזכר את בוראו ומכיר שעול יוצרו עליו ועלל תהא רוחו גסה עליו.

התם סופר

"זאת החיה אשר תאכלו": התחיל תחילה בהיתר המאכלים, וכן בדגים ודגבים, משמע מהראוי שלא לאכול שום בעל חי, לכן הוצרך להתחיל (יא:ב): "דברו אל בני ישראל לאמור: זאת החיה אשר תאכלו". כי היתר הוא הידוש. (שאלמלא הותר לנו המותרים – לא היו אף אלה מותרים לנו לאכלם. כי אין העולם וכל אשר בו לנו, ואין אני אדונינו לו ליהנות ממנו כראות עינינו).